

тики та комунальних послуг від 16.10.2018 р. № 40. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vn040874-18>.

12. Про затвердження Переліку відомостей, які містять службову інформацію в органах ДФС : Наказ Державної фіскальної служби України від 28.08.2014 р. № 88 (зі змінами, внесеними наказами ДФС станом на 27.11.2018 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0088872-14>

13. Про затвердження Типового переліку відомостей, що становлять службову інформацію та які можуть міститися в документах з організації діяльності місцевих та апеляційних судів : Наказ Державної судової адміністрації України від 23 жовтня 2012 р. № 138.

14. Про публічні закупівлі : Закон України від 25 грудня 2015 р. № 922-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 9. С. 5. Ст. 89.

15. Типова інструкція про порядок ведення обліку, зберігання, використання і знищення документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію : постанова Кабінету Міністрів України від 19 жовтня 2016 р. № 736. *Урядовий кур'єр*. 2016. № 220.

БОЛДІЖАР С. О.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного,
фінансового та інформаційного права
(ДВНЗ «Ужгородський
національний університет»)

УДК 342.7

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-5-2-2>

ОСОБЛИВОСТІ ЕВТАНАЗІЇ ТА ПИТАННЯ ЗАКІНЧЕННЯ ЖИТТЯ

Стаття присвячена неоднозначному ставленню до особливостей проведення процедури евтаназії, зокрема, в частині визначення її переваг та недоліків, а також факторів, що впливають на світові тенденції її декриміналізації. Розглянуто співвідношення «права на життя» та «права на смерть» як двох невід'ємних аспектів евтаназії, дослідження яких є необхідним для її розуміння. Зокрема, автор розмірковує з приводу змісту та обсягу як «права на життя», так і «права на смерть» із метою оцінки їх взаємозв'язку, а також можливих обмежень. У статті також проаналізовано саме поняття евтаназії, починаючи з першої згадки про евтаназію в часи Римської імперії, включно з її різновидами. Проведено аналіз міжнародного досвіду легалізації евтаназії, як пасивної, так і активної, а також враховано норми міжнародних нормативно-правових актів, зокрема Європейської конвенції з прав людини. Країни, що аналізуються в межах дослідження, поділено на дві категорії залежно від ставлення до інституту евтаназії. Проаналізовано особливості здійснення евтаназії щодо дітей та правове регулювання цього процесу у світі. Здійснено оцінку перспектив розвитку питання евтаназії в Україні з урахуванням всіх основних факторів впливу (з філософської, релігійної та юридичної точок зору). Проведено аналіз позицій церкви з питань, що стосуються евтаназії, а також рівня підтримки цієї процедури серед населення України. Взято до уваги тенденції глобалізації, а також загальносвітову

ситуацію в контексті необхідності правової регламентації питання евтаназії в Україні. Проведено оцінку статистичних даних, зроблено висновки щодо основних видів мотивації, що спонукають людей звертатися до органів державної влади чи уповноважених ними суб'єктів із метою отримання дозволу на проведення евтаназії. Також у статті автор акцентує на тому, що, зважаючи на існування різних видів евтаназії, слід брати до уваги і той факт, що адміністративно-правове регулювання кожного з них буде мати свої особливості. Перш за все це стосується органу законодавчої влади, чийм завданням буде забезпечити правову регламентацію процедур евтаназії в країні.

Ключові слова: *евтаназія, право на життя, право на смерть, легалізація.*

The article deals with the ambiguous question of euthanasia, its advantages and disadvantages, as well as the factors that influence the world trends of its decriminalization. The relation between “right to life” and “right to death” is also considered, as two essential aspects of euthanasia, the research on which is necessary for its understanding. In particular, the author deals with the content and scope of both the “right to life” and the “right to death” in order to evaluate their correlation, as well as possible limitations. The article also analyzes the very concept of euthanasia, starting with the first mention of euthanasia during the time of the Roman Empire, including its variants. The analysis of the international experience of legalization of euthanasia, both passive and active, is carried out, as well as the norms of international normative legal acts were taken into consideration, in particular the European Convention on Human Rights. Countries analyzed in the study are divided into two categories, depending on the attitude to the institute of euthanasia. The peculiarities of euthanasia for children and the legal regulation of this process in the world are analyzed as well. The prospects for the development of euthanasia in Ukraine have been evaluated, taking into account all the main factors of influence (from philosophical, religious and legal points of view). The Church’s position on euthanasia issues was analyzed, as well as the level of support for this procedure among the population of Ukraine. The trends of globalization, as well as the global situation in the context of the need for legal regulation of the issue of euthanasia in Ukraine are taken into account. The statistics were evaluated and the conclusions on main types of motivation that led people to apply to public authorities or their authorized entities to obtain a permit for euthanasia were made. Also in the article the author emphasizes that due to the existence of different types of euthanasia, one should also take into account the fact that the administrative and legal regulation of each of them will have its own peculiarities. First of all, it is a concern of the legislature, whose task will be to provide legal regulation of euthanasia procedures in the country.

Key words: *euthanasia, right to life, right to death, legalization.*

Вступ. Зважаючи на ліберизацію, яка набуває дедалі більшої популярності у світі, а також швидкий розвиток технологій і постійно змінні тенденції, питання евтаназії і надання людині «права на смерть» як невід’ємного елемента права на життя стає актуальнішим щодня.

Тоді як у 1991 р. за створення апарату Mercitron для здійснення евтаназії американського лікаря Дж. Кеворкяна було позбавлено ліцензії на заняття медичною практикою, а згодом чотири рази віддано під суд, нині вже понад десяток країн на законодавчому рівні закріпили можливість проведення процедури евтаназії в тому чи іншому вигляді.

При цьому варто звернути увагу, що більшість країн традиційно виступають проти евтаназії, аргументуючи це найрізноманітнішими підставами. Україна також належить до переліку країн, в яких на законодавчому рівні заборонена евтаназія. Однак, будучи членом міжнародної спільноти, вона не може ігнорувати світові процеси, в межах яких ведуться суперечки з приводу доцільності легалізації «права на смерть».

Попри те, що ідеї легалізації евтаназії ширяться світом, з приводу цього питання не існує однозначності. Отже, науковці, філософи та правники поділились на два табори: прихильників та противників евтаназії, досліджуючи її проблематику як в Україні, так і за кордоном. Питання евтаназії було предметом дослідження таких науковців, як К. Белей, О. Цомко-Пестерева, К. Марисюк, О. Мірошніченко та іншими, зокрема іноземними дослідниками, такими як Ф. Лательєр, Е. Емануель. Однак, попри це, проблематика легалізації евтаназії залишається малодослідженою, що зумовлює актуальність статті.

Постановка завдання. Мета статті полягає у всебічному аналізі міжнародного досвіду, пов'язаного з легалізацією евтаназії, а також оцінки її переваг та недоліків із точки зору права, медицини та релігії.

Результати дослідження. Як і інші терміни, взяті з історії, термін «евтаназія» мав різні значення, і все залежало від контексту його використання. Перше вживання терміна «евтаназія» в його сучасному розумінні належить римському історичу Гаю Светонію Транквіллу, який описував, як імператор Август, «швидко помираючи і не страждаючи в обіймах своєї дружини Лівії, пережив «евтаназію», якої так прагнув» [1].

Питання життя та смерті завжди було і буде актуальним. Філософи, юристи, лікарі розглядатимуть ці дві категорії з різних перспектив і усі стикатимуться з низкою переваг та недоліків. Філософи поділяться на два табори, де противники стверджуватимуть, що людина не обирає, коли приходить у цей світ, а тому не в праві і приймати рішення, коли його покидати. Медики поділяться на тих, хто вважає евтаназію порушенням клятви Гіппократа, і на тих, хто вважає її одним із найяскравіших проявів дотримання цієї клятви. Правники ж, своєю чергою, дискутуватимуть, чи можна вважати право на смерть таким самим невід'ємним правом людини, як право на життя, і чи достатньо є правових механізмів, аби врегулювати це питання на належному рівні з метою уникнення будь-яких зловживань у цій сфері.

Так, розмірковуючи про право на життя, слід зазначити, що відповідно до ст. 2 Європейської Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод це право є абсолютним і суто з юридичної точки зору, будучи закріпленим у нормативно-правових актах, передбачає право на прийняття будь-яких рішень, що стосуються розпорядження власним тілом. Зокрема, але не виключно, сюди можна зарахувати і змогу реалізувати своє право на гідну смерть. Безперечно, законодавством закріплюється низка вимог, які мають бути дотримані з метою реалізації права на евтаназію. Перш за все, йдеться про кілька медичних аспектів, які безпосередньо стосуються стану здоров'я хворого. На друге місце можна поставити юридичні тонкощі, які пов'язані з правоздатністю та дієздатністю особи, яка клопоче про надання дозволу на евтаназію.

Варто звернути увагу на те, що вкрай важливо проводити розмежування різновидів евтаназії, бо, з огляду на їх специфіку, адміністративно-правове регулювання цих процесів буде суттєво відрізнятися.

Саме питання евтаназії знаходиться в центрі бурхливих дискусій впродовж багатьох років із релігійних, етичних та практичних міркувань. Отже, на цій підставі країни можна умовно поділити на дві категорії, зарахувавши до першої ті, що легалізували евтаназію: Нідерланди, Бельгія, Канада, Швейцарія, Японія, Люксембург та окремі штати в США та штат Вікторія в Австралії. У другій категорії залишаться країни, серед яких також Україна, які вважають евтаназію злочином. Це доволі узагальнений розподіл, адже, як автором було зазначено вище, досліджуючи питання легалізації евтаназії, варто брати до уваги її класифікацію, бо окремі її види можуть бути дозволеними, тоді як евтаназія в класичному вигляді буде поза законом. Варто звернути увагу, що саме країни Бенілюксу стали першими країнами, які на законодавчому рівні закріпили право на евтаназію. Багато науковців пов'язують це з тим фактом, що саме Бельгія, Нідерланди та Люксембург, а також Швейцарія належать до країн із найвищим рівнем життя у світі. Отже, люди, які там проживають, висловили бажання мати змогу померти гідно, за умови настання певних обставин.

Після Нідерландів, які були першими, Бельгія у 2002 р. стала другою країною у світі, яка легалізувала евтаназію. Згодом, у 2014 р. там було дозволено «убивство» дітей із підстав

милосердя, однак, на відміну від Нідерландів, де існував віковий ценз, Бельгія стала першою країною, де скасовано будь-які вікові обмеження в цьому аспекті. Щоправда, загальні вимоги до законності евтаназії залишились незмінними.

До того ж, відповідно до закону, рішення дитини про евтаназію мають підтвердити батьки. Цей аспект викликає деякі питання в дослідників, зокрема, зазначене положення вони вважають недостатньо чітким, оскільки не до кінця зрозумілим є питання стосовно того, як варто вчиняти в ситуації, якщо батьки дотримуватимуться діаметрально протилежних позицій щодо підтримки евтаназії їхньої дитини.

Люксембург у березні 2009 р. прийняв закон про легалізацію евтаназії, відповідно до положень якого заява смертельно хворої людини дає право на проведення евтаназії після того, як вона була схвалена двома лікарями і комісією експертів. Варто звернути увагу на той факт, що з метою усунення перешкод для прийняття вищезазначеного закону люксембурзькому парламенту довелося внести зміни до конституції, в межах яких повноваження монарха було звужено. Це відбулося у зв'язку з тим, що Великий герцог Анрі був проти цього закону, отже, відмовлявся його підписувати. Аргументував він це своїми релігійними переконаннями, адже католицька церква є безапеляційним противником евтаназії як такої і вважає її гріхом у всіх проявах.

Проаналізувавши бельгійський «Закон про евтаназію» [2], нідерландський «Закон про припинення життя на вимогу та самогубство з допомогою третьої особи» [3], а також люксембурзький «Закон про евтаназію та асистоване самогубство» [4], можна помітити дублювання норм та вимог до законності проведення процедури евтаназії. Більшість із них стосуються власне особи. Так, усі три закони передбачають, що прохання про евтаназію має бути, перш за все, добровільним та виваженим (у Бельгії норма закону додає також таку ознаку, як неодноразовість прохання про евтаназію). Наступна норма, яка повторюється в усіх трьох країнах, – це вимога щодо існування нестерпного фізичного або психічного болю, іншими словами, перманентний стан страждання. Що стосується правоздатності особи, то пряма вимога стосовно неї має місце лише в законах Люксембургу та Бельгії.

Відповідно до статистичних даних, вказаних у науковій статті авторитетного американського видання JAMA, біль не є основною мотивацією для PAS (Physician assisted suicide – самогубство з допомогою лікаря). Натомість домінуючими мотивами є втрата самостійності та гідності та менша здатність насолоджуватися життям. Автори заявили, що в офіційно зареєстрованих випадках у Бельгії біль був причиною евтаназії приблизно в половині випадків. При цьому втрата гідності згадується як причина для 61% випадків у Нідерландах та 52% – у Бельгії [5].

Варто зазначити, що Швейцарія є однією з небагатьох держав, де невиліковно хворим людям допомагають померти ще з 1998 р. У зв'язку з цим у країні з'явився так званий суїцидальний туризм, який хоча і викликає обурення у громадян, бо створює доволі суперечливу славу Цюріха, але, вочевидь, не надміру, про що свідчать результати референдуму. У травні 2011 р. виборці в Цюріху відхилили запропоновані деякими партіями заборони на проведення евтаназії та суїцидальний туризм. За даними місцевих органів влади, близько 85% з 278 000 відданих голосів були проти заборони евтаназії, а 78% – проти заборони надання цієї послуги іноземцям.

Отже, у цій країні діють різні спеціально створені організації, що здійснюють підтримку і забезпечують всім необхідним людей, які прийняли рішення піти з життя. Найпопулярнішою серед них є «Dignitas». Надання такої допомоги, відповідно до швейцарського законодавства, не є кримінально караним діянням, якщо не було доведено факту існування «корисливих мотивів». Під час круглого столу «Біоетичні аспекти правового регулювання евтаназії та інших суміжних з нею явищ в Україні» експерти в Україні намагались холодно-кровно розібратись із питанням евтаназії, спираючись, перш за все, на досвід інших країн. Створюється враження, що в Україні на законодавчому рівні належним чином врегульовані лише момент народження та життя людини, однак не смерті. При цьому велика кількість науковців наголошує, що зважаючи на євроінтеграційні процеси, що мають місце в країні,

питання евтаназії не вдасться проігнорувати. Більшість присутніх на круглому столі висловились за легалізацію евтаназії в Україні, а також за необхідність подання до Верховної Ради України проекту закону «Про забезпечення дотримання права людини на гідне закінчення життя», а отже, і забезпечення належного адміністративно-правового регулювання цієї процедури.

Конституцією України, як Основним Законом, у ст. 3 передбачено, що людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави [6].

Тут варто погодитись із позицією К. Белей стосовно того, що конституційне закріплення права на життя логічно означає юридичне закріплення права людини на смерть (у ст. 27 Конституції України) [7, с. 43]. Попри аргументи противників легалізації, евтаназія не обмежує право на життя, як це робить, для прикладу, смертна кара. Воно розширює це право, дозволяючи людині розпоряджатись ним на власний розсуд без меж. Що стосується питання асистованого самогубства, то часто трапляється так, що у зв'язку з хворобою людина не має фізичної змоги реалізувати своє право на смерть як елемент права на життя. І саме в цьому полягає проблематика евтаназії як такої. На шальках терезів перебувають абсолютне право і найвища соціальна цінність – життя, а на іншій – гідність і право людини на розпоряджання власним життям і тілом зокрема. Як і в більшості суперечливих ситуацій, істина, найімовірніше, знаходиться десь посередині.

Варто також брати до уваги той факт, що Україна є хоч і світською державою, релігія відіграє важливу роль у суспільному і навіть політичному житті країни. Як відомо, католицька церква, як і православна та й християнство загалом, є категоричними противниками евтаназії як такої, вважаючи її втручанням у Божественний задум і наперед визначений порядок речей, адже діє незаперечний постулат, що «життя є даром Божим і лише Він може дати чи забрати його». Окремі джерела вказують також на те, що священнослужителі апелюють до імовірності чуда, коли навіть смертельно хворі люди одужують, після того як медицина була абсолютно безсилою і прогнози – невтішними, а також, що у разі легалізації можливими стають маніпуляції з корисливою метою. Проте, незважаючи на авторитетність церкви, серед населення спостерігаються тенденції до зниження відсоткового співвідношення противників евтаназії. Це означає, що дедалі менше людей категорично відкидають можливість її легалізації в Україні.

Водночас на законодавчому рівні вона все ще залишається забороненою відповідно до ст. 52 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», де зазначено: «Медичним працівникам забороняється здійснення евтаназії навмисного прискорення смерті або умертвіння невиліковно хворого з метою припинення його страждань» [10]. Так, видається доцільним зауважити також і на позиції, запропонованій О. Цомко-Пестеревою, яка вважає, що дискусії щодо евтаназії, всі «за» і «проти» – це «майновий конфлікт» через право на життя. Як наслідок, представники двох протилежних думок ніколи не зможуть дійти консенсусу, допоки суспільство не вирішить, ким є людина стосовно свого життя – власником чи тримачем [9].

Висновки. Під час підбиття підсумків за наслідками аналізованої теми можна зазначити таке. Суспільні відносини є динамічними і змінюються у зв'язку з науково-технічним прогресом, процесами глобалізації та лібералізації тощо. Відповідно, законодавство також має бути гнучким для того, щоб відповідати вимогам свого часу. Навіть попри свої соціокультурні особливості, рано чи пізно перед Україною постане питання легалізації евтаназії, як це трапилось у країнах, досвід яких було проаналізовано автором у цій статті. Тоді виникне необхідність чіткого адміністративно-правового регулювання цих процесів із метою уникнення зловживання так званім «правом на смерть» із будь-яких корисливих мотивів. А поки активна евтаназія є забороненою на законодавчому рівні, право на життя залишається одним з основних прав, а також невідчужуваним та абсолютним правом, яке держава зобов'язалась захищати.

Список використаних джерел:

1. Letellier P. Ethical eye: Euthanasia. Volume I, ethical and human aspects. Strasbourg : Council of Europe Publishing, 2003. 200 p.
2. The Belgian Act on Euthanasia. URL: <http://www.ethical-perspectives.be/viewpic.php?TABLE=EP&ID=59>
3. The Dutch Termination of Life on Request and Assisted Suicide (Review Procedures) Act. URL: https://wetten.overheid.nl/BWBR0012410/2002-04-01#HoofdstukII_Artikel2
4. The Luxemburg Law on Euthanasia and Assisted Suicide. URL: <http://legilux.public.lu/eli/etat/leg/loi/2009/03/16/n2/jo>
5. Emanuel E.J. Onwuteaka-Philipsen B.D., Urwin J.W., Cohen J. Attitudes and Practices of Euthanasia and Physician-Assisted Suicide in the United States, Canada, and Europe. *JAMA*. 2016. № 316(1). P. 79–90.
6. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
7. Белей К.В. Евтаназія – право на гідну смерть чи вбивство? *Актуальні проблеми держави і права* : збірник наук. праць. Одеса : Юрид. л-ра, 2005. № 25. С. 43–45.
8. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>
9. Цомко-Пестерєва О.О. Проблеми евтаназії в контексті біоетики. Мультиверсум. *Філософський альманах*. 2005. № 51. URL: https://www.filosof.com.ua/Jornel/M_51/Comko.htm

ВЕСЕЛОВА Л. Ю.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративної
діяльності поліції
(Одеський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 342.9.07:007(477)

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-5-2-3>

**КОМПЕТЕНЦІЯ СУБ'ЄКТІВ
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В КІБЕРНЕТИЧНІЙ СФЕРІ**

Під час дослідження визначаються проблемні питання щодо компетенції суб'єктів адміністративно-правового забезпечення національної безпеки України в кібернетичній сфері в умовах гібридної війни. У статті охарактеризовано компетенцію суб'єктів адміністративно-правового забезпечення кібернетичної безпеки в Україні. Констатовано, що компетенція суб'єктів забезпечення кібернетичної безпеки України відображена в низці нормативно-правових актів, чільне місце серед яких посідає Стратегія кібернетичної безпеки України, в якій вперше на законодавчому рівні сформовано національну систему кібернетичної безпеки та визначено основних суб'єктів її забезпечення. Встановлено, що до суб'єктів забезпечення кібернетичної безпеки належать: Міністерство оборони України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Служба безпеки України, Національна поліція України, Національний банк України, розвідувальні органи. Констатовано, що Стратегія кібернетичної безпеки України не в повному обсязі відображає систему суб'єктів забезпечення кібернетичної безпеки України, яка має

